

עשה האלהים את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים (קהלת ז כט). "היושר" שיאחוז דרך אחת ישרה, "ההבקה בחשבונות רבים" שיבקש לו מעשים משתנים בבחירה ממנו.

9. חכמה ומוסר חלק א סימן קפא

כי הנה ידוע אמז"ל, כשעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן מחטא אדם הראשון, ואחרי חטא העגל חזרה זוהמתן, הרי תוקף החטא, אחרי שהאחרונים ה' בשמחה ובלב שלם, וגם אמר סלחתי וגו', ואפילו הכי הזוהמא חזרה, ומזה נסתעף חורבן ביהמ"ק, וגלויות, ואריכות הגלויות, בעוה"ר כ"כ, וגיהנם, ר"ל, כמה וכמה, כי בעוה"ר נתרבה מינות בעולם, וכמה לומדים נכשלים בדעות נפסדות בחסרון ידיעה, והכל גרמה הזוהמא שנתחזרה ע"י העגל, אף שהעגל לא עשו רק הערב - רב, כמבואר באר היטב במדרש

10. דברים *פרשת וואת הברכה(פרק לד פסוק י . יב

(י) ולא קם נביא עוד בְּיִשְׂרָאֵל כְּמֹשֶׁה אֲשֶׁר יָדְעוּ ה' פְּנִים אֶל פְּנִים: (יא) לְכֹל הָאֲתֵת וְהַמּוֹפְתִים אֲשֶׁר שָׁלַח ה' לַעֲשׂוֹת בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם לְפָרְעֹה וְלְכֹל עַבְדָּיו וְלְכֹל אֶרְצוֹ: (יב) וְלֹכֵל הַיָּד הַחֲזָקָה וְלֹכֵל הַמּוֹרָא הַגָּדוֹל אֲשֶׁר עָשָׂה מֹשֶׁה לְעֵינֵי כָל יִשְׂרָאֵל: **ספורנו**

אשר עשה משה לעיני כל ישראל. כשיראו ועמדו מרחוק במתן תורה ומשה נגש אל הערפל כי אז קנה המדרגה העליונה בנבואת פנים אל פנים. ועשה את משה אז נורא בקרני הוד:

11. אש קודש תשפג גיליון יז

'וירא בעם וינועו ויעמדו מרחוק'. וכה דרש רבנו פסוק זה: אנשים יכולים לראות ולהתנענע, אך למרות זאת לעמוד מרחוק. ובאופן אחר, העם עשו תנועות חיצוניות בגופם 'וינועו' ולכן עמדו מרחוק, אך משה רבנו ע"ה נכנס לתוך הערפל בלי שום תנועה.... סיפר השפת אמת זי"ע שפעם ראשונה שהגיע לקוצק בילדותו, ראה שהבית היה בלי סדר ובלי השגחה ולפעם ים היו נגנבים דברים. המשב"ק ר' פייבל אמר לרבני: 'וכי למה לא יגנבו? הרי הכל פתוח והפקר בלי השגחה!' הקוצקער רבה שמע את הדברים וצווח בקול גדול 'פייבל' הרי כתוב לא תגנבו!!! וסיפר השפ"א ששמע את הכל של הרב'ה אומר זאת היה נדמה בעיניו שאין שום אפשרות בעולם לגנוב בגלל הלאו של 'לא תגנוב'.

הבנת העניין דרך איסור לא תחמד

12. שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יד

(יד) לא תחמד בית רֵעֶךָ ס לא תחמד אֶשֶׁת רֵעֶךָ וְעַבְדוֹ וְאִמְתּוֹ וְשׂוֹרוֹ וְחֵמְרוֹ וְכָל אֲשֶׁר לְרֵעֶךָ: פ

13. אבן עזרא שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יד

(יד) לא תחמוד אנשים רבים יתמהו על זאת המצוה, איך יהיה אדם שלא יחמוד דבר יפה בלבו כל מה שהוא נחמד למראה עיניו. ועתה אתן לך משל. דע, כי איש כפרי שיש לו דעת נכונה, והוא ראה בת מלך שהיא יפה, לא יחמוד אותה בלבו שישכב עמה, כי ידע כי זה לא יתכן. ואל תחשוב זה הכפרי שהוא כאחד מן המשוגעים, שיתאוה שיהיה לו כנפים לעוף השמים, ולא יתכן להיות, כאשר אין אדם מתאוה לשכב עם אמו, אעפ"י שהיא יפה, כי הרגילוהו מנעוריו לדעת שהיא אסורה לו. ככה כל משכיל צריך שידע, כי אשה יפה או ממון לא ימצאנו אדם בעבור חכמתו ודעתו, רק כאשר חלק לו ה'..... ובעבור זה

בס"ד

פרשת יתרו - או בהירות הדרך....

בין משה ובין ישראל במעמד הר סיני

1. שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק טו . יח

(טו) וְכָל הָעָם רֹאִים אֶת הַקּוֹלֹת וְאֶת הַלַּפִּידִם וְאֶת קוֹל הַשֹּׁפָר וְאֶת הַהָר עָשָׁן וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מֵרָחֹק: (טז) וַיֹּאמְרוּ אֶל מֹשֶׁה דַּבֵּר אֵתָּה עִמָּנוּ וְנִשְׁמָעָה וְאַל יְדַבֵּר עִמָּנוּ אֱלֹקִים פֶּן נָמוּת: (יז) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל הָעָם אַל תִּירְאוּ כִּי לִבְעִבּוֹר נִסּוֹת אֶתְכֶם בָּא הָאֱלֹקִים וּבְעִבּוֹר תִּהְיֶה יְרֵאתוֹ עַל פְּנֵיכֶם לְבַלְתִּי תַחֲטְאוּ: (יח) וַיַּעֲמֵד הָעָם מֵרָחֹק וּמֹשֶׁה נָגַשׁ אֶל הָעֶרְפֶּל אֲשֶׁר שָׁם הָאֱלֹקִים: **פ**

2. רש"י שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יז

נסות - לשון הרמה וגדולה; ובעבור תהיה יראתו - על ידי שראיתם אותו יראוי ומאויס, תדעו כי אין זולתו ותיראו מפניו:

3. העמק דבר שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יח

(יח) ויעמד העם מרחוק. נשאר עומד מרחוק כרצונם:

4. אבן עזרא הפירוש הקצר שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יח

(יח) וטעם ויעמוד העם מרחוק - וכבר הזכיר ויעמדו מרחוק (טו), להזכיר כי הם מרוב פחדם, כאשר שמעו קול השם חזרו לאחור ועמדו מרחוק. ומשה היה עושה הפך מעשיהם, כי הוא היה נגש אל הערפל

5. רבינו בחיי שמות *פרשת יתרו(פרק כ פסוק יח

(יח) ויעמד העם מרחוק ומשה נגש. והלא כבר נאמר: (פסוק טו) "וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק". אבל יתכן לפרש כי הראשון רחוק מקום שנתרחקו עוד מהגבול שהרשה להם משה לעמוד בו, ועתה בא לרמוז רחוק השגה, ולומר שאע"פ שזכו כל ישראל להיות נביאים במעמד הקדוש כששמעו עשרת הדברות מפיו של הקדוש ברוך הוא אין להשוות השגתם להשגת משה, וענין הכתוב לבאר כי השגת העם עמדה מרחוק ממקום שמשה נגש. ומלת "ערפל" הנזכר בכתובים תמיד פירושו המפרשים שהוא חשך כענין: (תהלים צז, ב) "ענן וערפל סביביו", והענין כי הכבוד מסתתר ומתעלם אפילו מן המלאכים המשרתים

6. תלמוד בבלי מסכת שבת דף קמו עמוד א

מפני מה עובדי כוכבים מזוהמין? - שלא עמדו על הר סיני. שבשעה שבא נחש על חוה הטיל בה זוהמא. ישראל שעמדו על הר סיני - פסקה זוהמתן, עובדי כוכבים שלא עמדו על הר סיני - לא פסקה זוהמתן.

7. אור הצפון חלק ג . הערות נצחיות התורה והאדם

ראה חז"ל (שבת קמו) "ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן", כלומר, פסקה זוהמתו של הנחש והגיעו למדרגת אדם הראשון לפני החטא בעודו שרוי בגן עדן

8. רמב"ם בראשית *פרשת בראשית(פרק ב פסוק ט

והנה בעת הזאת לא היה בין אדם ואשתו המשגל לתאוה, אבל בעת ההולדה יתחברו ויולידו, ולכן היו האיברים כלם בעיניהם כפנים והידים ולא יתבוששו בהם. והנה אחרי אכלו מן העץ היתה בידו הבחירה, וברצונו להרע או להטיב בין לו בין לאחרים, וזו מדה אלהית מצד אחד, ורעה לאדם בהיות לו בה יצר ותאוה: ואפשר שנתכוון הכתוב לענין הזה כשאמר אשר

את עמלק ואת עמו לפי חרב; ר"א המודעי אומר: מתן תורה שמע [ובא], שכשניתנה תורה לישראל היה קולו הולך מסוף העולם ועד סופו, וכל [מלכי] עובדי כוכבים אחזתן רעדה בהיכליהן ואמרו שירה ... ר"א אומר: קריעת ים סוף שמע ובא,

21. שמות* פרשת בשלח (פרק יז פסוק ז . ח

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מִסָּה וּמְרִיבָה עַל רִיב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִסְתָּם אֶת ה' לֵאמֹר הִישׁ ה' בְּקִרְבֵּנוּ אִם אֵין: פ (ח) וַיְבֹא עִמְלֵק וַיִּלְחָם עִם יִשְׂרָאֵל בְּרִפְיָדָם: רש"י

סמך פרשה זו למקרא זה, לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם, ואתם אומרים (פסוק ז) היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים אלי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר, אבא טול חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הבן ראית את אבא. אמר לו אביו איך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו:

22. דברים* פרשת כי תצא (פרק כה פסוק יז . יח

(ז) זָכוֹר אֶת אֲשֶׁר עָשָׂה לְךָ עִמְלֵק בְּדֶרֶךְ בְּצֵאתְכֶם מִמִּצְרָיִם: (יח) אֲשֶׁר קָרַךְ בְּדֶרֶךְ יִזְבֹּב בְּךָ כָּל הַנְּחָשִׁים אֲחֵרֶיךָ וְאֶתֶּה עֵינֶיךָ וַיִּגַע וְלֹא יָרָא אֱלֹקִים: רש"י

(יח) אשר קרך בדרך - לשון מקרה. דבר אחר לשון קרי וטומאה, שהיה מטמאן במשכב זכור. דבר אחר לשון קור וחום, צננך והפשירך מרתיחתך, שהיו כל האומות יראים להלחם בכך ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים. משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה. אף על פי שנוכה, הקרה אותה בפני אחרים:

23. שמות* פרשת בשלח (פרק יז פסוק טו

(טז) וַיֹּאמְרוּ כִּי יָד עַל כָּס יְהוָה מִלְחָמָה לָהּ בְּעִמְלֵק מִדֶּרֶךְ דָּר: פ רש"י

כי יד על כס יה - ידו של הקדוש ברוך הוא הורמה לישבע בכסאו להיות לו מלחמה ואיבה בעמלק עולמית, ומהו כס, ולא נאמר כסא, ואף השם נחלק לחציו, נשבע הקדוש ברוך הוא שאין שמו שלם ואין כסאו שלם עד שימחה שמו של עמלק כולו, וכשימחה שמו יהיה השם שלם והכסא שלם,

24. שמות* פרשת בשלח (פרק יז פסוק יג

(יג) וַיְחַלֵּשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת עִמְלֵק וְאֶת עַמּוֹ לְפִי חֶרֶב: פ רש"י

(יג) ויחלש יהושע - חתך ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדין שעשה על פי הדבור של שכינה:

סיכום:

משה רבנו מבקש מעם ישראל לא להתרחק מהר סיני, אך עם ישראל מתרחק. משה לעומתם נכנס אל הערפל. הניגודיות במעשה משה לעומת מעשה ישראל יצרה מציאות של בהירות אצל משה רבנו וערפל אצל ישראל. ערפל שממשיך אתנו עד היום וכל ענייננו לתקן אותו. כאשר לאדם יש ערפל נוצר לו ספק בתוקפם של המצוות והספק הזה מוליד אצלו את היכולת לחטוא. אדם חי בסביבה, רואה דברים ומתוך כך נוצרים לו סדקים בתוקפם של מצוות עשה ולא תעשה. כוח עמלק בא לחזק את הערפל וליצור ספקות והציווי למחות את זכר עמלק הוא ציווי לזכות באור בהירות הדרך.

המשכיל לא יתאוה ולא יחמוד. ואחר שידע שאשת רעהו אסרה השם לו, יותר היא נשגבה בעיניו מבת מלך בלב הכפרי, על כן הוא ישמח בחלקו ואל ישים אל לבו לחמוד ולהתאוות דבר שאינו שלו, כי ידע שהשם לא רצה לתת לו, לא יוכל לקחתו בכחו ובמחשבותיו ותחבולותיו, ע"כ יבטח בבוראו שיכלכלנו ויעשה הטוב בעיני

14. ספורנו שמות* פרשת יתרו (פרק כ פסוק יד

(יד) לא תחמוד. יהיה הדבר אצלך לנמנע גמור, כי הנמנע לא יחמדהו הטבע כלל, כענין ולא יחמוד איש את ארצך (להלן לד, כד)

15. ספר החינוך פרשת ואתחנן מצוה תטו

ואל תתמה לומר ואיך יהיה בידו של אדם למנוע לבבו מהתאוות אל אוצר כל כלי חמדה שיראה ברשות חבירו והוא מכולם ריק וריקים, ואיך תבוא מניעה בתורה במה שאי אפשר לו לאדם לעמוד עליו. שזה הדבר אינו כן, ולא יאמרו אותו זולתי הטפשים הרעים והחטאים בנפשותם, כי האמנם ביד האדם למנוע עצמו ומחשבותיו ותאוותיו מכל מה שירצה, וברשותו ודעתו להרחיק ולקרב חפצו בכל הדברים כרצונו.

16. הרב אלחנן סמט

בדברים אלו משמיע בעל ספר החינוך בשורת חירות גדולה לאדם. לא רק ביחס למעשים שיעשה האדם הוא בעל בחירה חופשית, אלא גם ביחס למחשבות שיחשוב ולרגשות שירגיש יש לו בחירה חופשית גמורה. עולמו הפנימי של האדם - בידיו הוא. "לבו מסור בידו, אל כל אשר יחפוץ יטנו". אמת זו נאמרת ביחס לכל שעה נתונה שבה עומד האדם במבחן אל מול יצר החמדה או כל יצר אחר: יכול הוא להסיר את החמדה מלבו ולא לעבור על 'לא תחמד' ועל 'ולא תתאוה'.

17. בראשית* פרשת בראשית (פרק ד פסוק ז

(ז) הֲלוֹא אִם תִּיטִיב שְׂאֵת וְאִם לֹא תִיטִיב לְפֶתַח חֲטָאת רֶבֶץ וְאֵלֶיךָ תִּשְׁוֹקוּ וְאֶתֶה תִּמְשָׁל בּוֹ:

18. חכמה ומוסר חלק א סימן רל

זהו מה שנאמר אל קין "לפתח חטאת רבץ" פי', התרופה היותר טובה להיצר, להרחיקו מפתח, היינו הבריחה מהחטא, זהו נעילת דלת לפניו, וקין לא שמר הפתח, ונכנס היצר ומטיל רוח שטות, והשכל מתדלדל והולך, ומתגברים הרצונות וחוטא, והדברים ארוכים שם ואכ"מ.

19. במדבר* פרשת בלק (פרק כב פסוק לב

וַיֹּאמְרוּ אֵלָיו מִלֵּאפֶּה ה' עַל מֵה הִכִּיתָ אֶת אֶתְנָךְ זֶה שְׁלוֹשׁ רִגְלִים הִנֵּה אֲנִי לְשִׁטָּן כִּי יִרְט הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי: הַעֲמֵק דָּבָר

(לב) כי ירט הדרך לנגדי. שורש ירט הוא מלשון ריצה בלי דעת הרץ, ומזה השורש נקרא מקום מרוצת המים רהטים. והנה כל זמן שאדם רחוק מן החטא, אין החטא מרקד כל כך וכדכתיב לפתח חטאת רובץ, אבל אחר שמתקרבים בדעת קשה מאד להתגבר על יצר הרע

עניינו של עמלק ליצור סדקים

20. תלמוד בבלי מסכת זבחים דף קטו עמוד א

וישמע יתרו כהן מדין - מה שמועה שמע ובא ונתגייר? ר' יהושע אומר: מלחמת עמלק שמע, שהרי כתיב בצדו: ויחלש יהושע

